

De 100-jarige herdenking van WWI is een uitgelezen moment om medailles uit die periode in de schijnwerpers te plaatsen. De medailles van de ondergang van het passagiersschip Lusitania in 1915 horen zeker in het rijtje thuis. Er werden verschillende medailles over deze gebeurtenis uitgebracht, maar het meest gekende (en vaak voorkomende) type is deze met op de voorzijde een zinkend schip en op de keerzijde een skelet dat tickets aan de nietsvermoedende Lusitaniapassagiers verkoopt.

De Lusitania was één van de oceaanschepen van de Cunard Line¹ dat in 1902 op de scheepswerf van John Brown in Glasgow werd gebouwd en op de Trans-Atlantische route New York-Liverpool voer. Schepen zoals de Lusitania werden door de Britse regering gesponsord met de bedoeling om ze na verloop van tijd in te zetten als oorlogsschip indien de oorlog zou uitbreken. De Lusitania was uitgerust met “gun mounts”, maar deze werden nooit gebruikt.

“Cruiser Rules”

Enkele maanden na het uitbreken van WWI werd op 3 november 1914 de Britse zeeblokkade van Duitse munitie en oorlogsmaterialen ingezet. Om de Duitsers nog meer te onderdrukken, werden de voedselleveringen geblokkeerd. Het antwoord van de Duitsers hierop was dat zij de oorlog op zee verklaarden en duikboten begonnen in te zetten in Britse territoriale wateren.

In het begin van de oorlog volgden beide partijen de zogenaamde “Cruiser Rules”, dwz koopvaardischepen van de strijdende partijen moesten zich overgeven aan de vijandelijke oorlogsschepen. Op voorwaarde dat de overgave vredig verliep, namen zij de bemanning van het veroverde schip gevangen en mochten zij het buit gemaakte schip beschieten en/of tot zinken brengen. Dit “privilege” betekende dat de koopvaardischepen de vijand niet mochten bestrijden of de orders om te stoppen en tot overgave te dwingen, niet mochten negeren. Beide partijen gingen akkoord met deze regels waarbij zowel levens als materiaal konden gespaard blijven.

In oktober 1914 vaardigde Winston Churchill (toen First Lord of the Admiralty) nieuwe regels uit voor de Britse koopvaardischepen. Vanaf nu mochten zij Duitse duikboten die hen benaderden rammen, dwz als een U-boot dat onder “Cruiser Rules” voer aan de oppervlakte kwam (de meest kwetsbare positie voor een U-boot) en een koopvaardischip aanspoorde om te stoppen, dan mocht deze laatste de U-boot rammen. Pas in januari 1915 werden de Duitsers op de hoogte gebracht van deze nieuwe regels en beslisten om de “Cruiser Rules” die zij tot dan toepasten, naast zich neer te leggen.

Groot Brittannië begon de koopvaardischepen te bewapenen om zo veel mogelijk voordeel te halen van de bescherming die ze genoten.

“A Ruse de Guerre”

Misleiding was geen ongewoon fenomeen in het oorlogvoeren op zee. Alhoewel Amerika niet betrokken wou zijn in deze oorlog, voer de Lusitania geregeld onder Amerikaanse vlag om vijandelijke schepen op een dwaalspoor te brengen.

De Duitsers kregen lucht van deze nieuwe ontwikkelingen waardoor het oorlog voeren op zee een nieuwe wending kreeg.

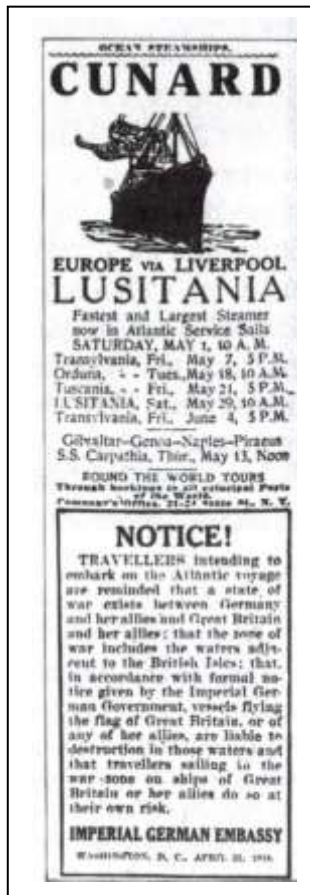
Onder een andere vlag varen om te misleiden wordt ook “a Ruse de Guerre” genoemd en deze term was bij de Lusitania wel degelijk van toepassing.

---

¹ De Cunard Line is een Brits-Amerikaanse rederij dat sinds 1840 tot op heden schepen bouwt, waaronder de Mauretania, Aquitania, Laconia, Queen Elizabeth II, Queen Mary, ...

Op 30 januari 1915 vertrok de Lusitania vanuit New York naar Liverpool. De adviseur van de Amerikaanse president, kolonel Edward Mandell House, wist dat de kapitein van de Lusitania geregeld de Amerikaanse vlag hees van zodra ze de Ierse kust naderden dat toen door de Duitsers bezet gebied was. Sommige Amerikaanse passagiers die deze vlagwissel zagen, dienden een klacht in eens ze terug in Amerika waren.

In maart 1915 wachtte een U-boot (U-27) de Lusitania op in de buurt van Liverpool. Met dat er meerdere oceaanschepen op dat ogenblik dezelfde zeeroute namen, kon de U-27 geen aanval uitvoeren en moest hij de achtervolging staken.

Op 1 mei 1915 voer de Lusitania vanuit New York richting Liverpool. De New Yorkse kranten publiceerden de afvaartdatum van de Lusitania en onder deze advertentie plaatste de Duitse ambassade een waarschuwing dat oa. inhield dat “varen onder een Britse vlag op eigen risico was”.

Voor de afvaart werden tijdens de laatste inspectieronde drie Duitse spionnen in het schip aangehouden die foto's probeerden te nemen van de mogelijke wapens en ander bezwarend materiaal dat aan boord zouden kunnen zijn. Het fotomateriaal werd in beslag genomen en overgedragen aan oceaanschip Caronia² dat op dat ogenblik in New York aanmeerde. Zij kregen de opdracht om dit aan de Britse ambassade in New York te overhandigen. De drie Duitse spionnen werden opgesloten in de Lusitania met de bedoeling om ze in Groot-Brittannië verder te ondervragen. Na dit incident vertrok de Lusitania richting Liverpool.

Op vrijdag 7 mei 1915 werd de Lusitania opgemerkt door een U-20 en werd er een torpedo afgevuurd door deze laatste die onmiddellijk zijn doel trof. De kapitein probeerde de Lusitania nog bij te sturen om zo snel mogelijk de Ierse kust te bereiken, maar 18 minuten na impact en op 8 mijl verwijderd van de Ierse kust, zonk de Lusitania naar de bodem van de zee. Aantal doden: 1.198, een op dat ogenblik hoogste dodental dat tijdens de oorlog op zee was gevallen. Het gevolg was dat het beetje sympathie waarop de Duitsers konden rekenen, nu helemaal verdwenen was en deze “laffe” daad door alle naties werd veroordeeld.

De drie Duitse spionnen kregen een zeemansgraf en het bezwarend materiaal dat aan de Caronia werd overgedragen, werd om onverklaarbare redenen nooit meer terug gevonden.

Amerika verklaart de oorlog

Er zaten 128 Amerikaanse staatsburgers tussen het dodental. Voor Amerika - die tot dan de neutrale positie had ingenomen - was dit de aanleiding om Duitsland de oorlog te verklaren.

Er werd via pamfletten massaal opgeroepen om het geallieerde leger te vervoegen en de Duitsers te bestrijden.

² De reden dat ze het fotomateriaal aan de Caronia overdroegen, was waarschijnlijk om te vermijden dat het bezwarend materiaal en de Duitse agenten op hetzelfde schip zouden zitten.

Jarenlang werd er gespeculeerd of de Lusitania al dan niet militaire cargo vervoerde. In september 2008³ werd tijdens een expeditie onder leiding van de Ierse duiker Eoin McGarry, aangetoond dat de Lusitania effectief een grote hoeveelheid munitie en auto-onderdelen voor militaire voertuigen vervoerde tijdens zijn laatste reis. Tijdens dit onderzoek werden er ook onontpofte dieptebommen uit WO-II van Britse makelij aangetroffen.

Tijdens de jaren '50 werden door de Britse marine dieptebommen naar het schip afgeworpen. Ondanks het feit dat Ierse burgers dit destijds gemeld hadden, werd dit door de Britse marine steeds ontkend.

LUSITANIA MEDAILLES

Ten tijde van het drama werden er verschillende soorten medailles op de markt gebracht. De meest bekende zijn de propagandamedailles van Karl Goetz (Duitsland) die verschillende ontwerpen maakte. De meest gekende is deze met het skelet dat tickets aan nietsvermoedende Lusitaniapassagiers verkoopt. Karl Goetz vervaardigde deze medailles in brons, ijzer en zilver, maar het zijn de medailles van de geallieerden in ijzer en lood die in grote hoeveelheden circuleerden. Het meest opmerkelijke verschil voor deze medailles zit hem voornamelijk in de datum (!).

Karl Goetz medaille: 5 MAI 1915

In Duitsland vond men het onaanvaardbaar dat de Britten onschuldige passagiers op een militair schip toelieten. Graveur Karl Goetz⁴ vond dit een geschikt onderwerp voor een medaille om zo de Britten eens op hun plaats te zetten. Hij ging zo op in zijn ontwerp dat hij in al zijn enthousiasme de verkeerde datum op de medaille zette, nl. 5 MAI 1915. Pas nadat de medailles te koop werden aangeboden, werd zijn fout opgemerkt. Volgens hem lag de schuld voor deze foutieve⁵ datum bij de krant die een verkeerde datum zou hebben gebruikt. De Duitsers zelf waren niet opgezet met deze blunder en gooiden deze medaille gewoonlijk weg.

³ Artikel uit de Daily Mail dd. 20/12/2008

⁴ Karl Goetz (28/6/1875 – 8/9/1950) was een Duitse medailleur en was voornamelijk gekend voor zijn satirische medailles. Één van zijn bekendste is oa. “Die Schwarze Schande”.

⁵ Goetz maakte ook met andere medailles schrijffouten, zoals oa. “Hittler”, “Leopol” ipv “Leopold”, de verkeerde aankomstdatum van President Wilson, ...

VOORZIJDE: een zinkende Lusitania
 Boven: KEINE BANN WARE (geen smokkelwaar)
 Onderaan: DER GROSSDAMPFER/ LUSITANIA/ DURCH EIN DEUTSCHES/ TAUCHBOOT VERSENKT/
 (de stoomboot Lusitania is tot zinken gebracht door een Duitse duikboot)
 5 MAI 1915

KEERZIJDE: Een skelet dat voor de Cunard Line werkt, verkoopt tickets aan de Lusitaniapassagiers
 Boven: GESCHAFT VBER ALLES (zaken gaan boven alles)
 Onderaan: K.G.
 Afmeting: 55 mm

Op de keerzijde van de medaille houdt een passagier een krant vast met als hoofdartikel 'U-Boot Gefahr'. Achter hem staat de Duitse ambassadeur Johann-Heinrich von Bernstorff, die met opgeheven vinger naar de Duitse waarschuwing verwijst dat onder het vaartschema van de Cunard Lines werd gepubliceerd.

Goetz liet de medaille in brons of ijzer gieten en voorzag deze met uitzondering van de initialen op de keerzijde, sommige medailles van initialen op de rand.

Britse medaille: 5 MAY 1915 – 5 MAI 1915

De Britten hadden al vrij vlug de datumblunder van Goetz in de gaten en brachten een gelijkaardige medaille op de markt met een bewust gebruik van de foutieve datum, nl. 5 MAY. De Britse exemplaren zijn te onderscheiden door de slechtere kwaliteit en de Engelse schrijfwijze MAY alhoewel zij ook een 5 MAI reeks hebben uitgebracht. Waarschijnlijk wilden zij tegemoetkomen aan de vraag voor de allereerste Lusitania uitgave van Karl Goetz. Het verschil met de 5 MAI van Goetz is dat behalve sommige medailles een gegraveerde rand hebben, zij wel een identieke keerzijde hebben. Bij de Britse medailles zitten er variaties in de kleine golven of is er een kleine afwijking in de schrijfwijze van de datum, maw niet elke medaille is identiek.

De Britse medailles werden op de markt gebracht al dan niet in een doosje met een pamflet waarin zij de acties van de Duitsers openlijk afkeurden en deze omschreven als moord met voorbedachten rade. Sommige doosjes hadden de juiste datum op het doosje staan en de op de medaille de verkeerde datum.

De Britse medailles werden gemaakt in opdracht van Gordon Selfridge, eigenaar van het grootwarenhuis Selfridge in Londen. Deze medailles werden enkel in ijzer vervaardigd.

Voor de Britse autoriteiten was de verkeerde datum op de Duitse (Goetz)medaille het bewijs dat Berlijn de aanslag op de Lusitania had gepland en de medailles op voorhand hadden laten maken.

VOORZIJDE: een zinkende Lusitania
Boven: KEINE BANN WARE
Onderaan: DER GROSSDAMPFER/ LUSITANIA/ DURCH EIN DEUTSCHES/ TAUCHBOOT VERSENKT/
5 MAY 1915

KEERZIJDE: Een skelet dat voor de Cunard Line werkt, verkoopt tickets aan de Lusitaniapassagiers
Boven: GESCHAFT VBER ALLES
Onderaan: K.G.
Afmeting: 55 mm

Medaille - Duitse versie: 7 MAI 1915

Met dat de wereld vol afschuw reageerde op de Lusitaniatragedie en de Britten hier op inspeelden door hun versie van de medaille met al dan niet een anti-Duits propagandapamflet uit te brengen, vond Karl Goetz dat het nu welletjes was geweest dat hij belachelijk werd gemaakt en constant aan zijn foutieve datum werd herinnerd. Hij bracht een medaille uit met de juiste datum. Deze medaille werd in brons, ijzer en zilver vervaardigd.

VOORZIJDE: een zinkende Lusitania
Boven: KEINE BANN WARE
Onderaan: DER GROSSDAMPFER/ LUSITANIA/ DURCH EIN DEUTSCHES/ TAUCHBOOT VERSENKT/
7 MAI 1915

KEERZIJDE: Een skelet dat voor de Cunard Line werkt, verkoopt tickets aan de Lusitaniapassagiers
Boven: GESCHAFT VBER ALLES
Onderaan: K.G.
Afmeting: 55 mm

De oorspronkelijke 5 MAI medailles van Goetz bestaan zowel in brons als in ijzer. De bronzen zijn duidelijk van voor de bronsbeperkingsperiode. Het is heel onwaarschijnlijk dat Goetz nog 5 MAI exemplaren heeft laten maken nadat hij de 7 MAI-versie op de markt bracht. Dit zou de vernedering omtrent zijn fout nog eens extra in de verf gezet hebben. Dit is ook de reden dat de 5 MAI variant

van Goetz, buiten het feit dat deze destijds werd weggesmeten door de Duitsers, nu een zeldzaam exemplaar is⁶.

De geallieerden hebben nooit een medaille van 7 MAY uitgebracht.

Tijdens WWI werd het brons gebruikt voor munitie en machineonderdelen, waardoor de Duitse regering het brons dat bedoeld was voor decoratieve doeleinden waaronder medailles, beperkte. Er werden medailles in ijzer geslagen met aan de buitenkant een brons laag.

In 1916 werd de Duitse regering er op attent gemaakt dat door de medaille van Goetz, er gênante verhalen in de buitenlandse pers de kop opstaken waardoor zij een onderzoek startten. Zij vonden dat deze medaille open stond voor controversiële interpretatie en dat ze moest verboden of vernietigd worden. Goetz argumenteerde dat het zijn bedoeling was om de hypocrisie van de geallieerden aan te tonen die onschuldigen inzetten om hun oorlogsmateriaal te beschermen.

Latere reproducties

Amerika wilde ook een graantje meepikken van de Lusitaniatragedie waardoor (Gustav) Sandstrom & (Clarence) Mahood in 1919 mee op de kar van de medaillehandel sprongen. Zij brachten een gelijkaardige medaille op de markt, maar het hoofd van het skelet en de figuren van de passagiers zijn duidelijk anders dan de eerdere ontwerpen.

Op vraag van een museum in Groot-Brittannië werden de Lusitaniamedailles nagemaakt. In het ontwerp werd een "R" (reproduction) aangebracht in het been van één van de passagiers.

In de jaren '70 gaf Guido Goetz - zoon van Karl Goetz - de opdracht aan een Japanse firma om de meest populaire medailles van zijn vader heruittebrengen, waaronder die van de Lusitania 7 MAI. Deze werden in brons en zilver (na)gemaakt.

Conclusie

Het materiaal waaruit merendeel van de medailles vervaardigd zijn, is op zich niet aantrekkelijk. Ze hebben een poreuze, groffe afwerking en het lijkt op het eerste zicht meer op massaproductie. Met uitzondering van de datum lijken bijna alle medailles op elkaar. Als je de medailles van Britse en andere makelij nader bekijkt, kom je al snel tot de vaststelling dat desondanks deze veelvuldig werden (na)gemaakt, toch niet elke medaille dezelfde is. Het verschil zit hem soms in een heel klein detail.

De Karl Goetz medailles die werden uitgebracht zijn allemaal identiek.

Referenties:

J. Kent Layton: Lusitania: An Illustrated Biography

Bailey Thomas & Paul B. Ryan: the Lusitania disaster: an episode in modern Warfare and Diplomacy

Greg Burns, Commemoration of Death – The medals of the Lusitania murders

Christopher Eimer, British Commemorative Medals and their Values

---

⁶ Het archief van het aantal exemplaren dat Goetz ooit gemaakt heeft, werd tijdens WWII vernietigd en kan dus niet meer achterhaald worden.